

Inventering av insekter på två äldre brandfält i sydöstra Östergötland 2025

Länsstyrelsen
Östergötland

Inventering av insekter på två äldre brandfält i sydöstra Östergötland 2025

Titel: Insekter på två äldre brandfält i sydöstra Östergötland
Författare: Lars-Ove Wikars, justerad av Torbjörn Blixt.
Rapportnummer: 2026:6
ISBN: 978-91-89819-52-8
Diarienummer: 512-2503-2026.
Utgivningsår: 2026
Omslagsbild: Utsikt från Hästenäs-brännan mot Hästgöl i sydost. Foto: Lars-Ove Wikars.

Innehåll

INVENTERING AV INSEKTER PÅ TVÅ ÄLDRE BRANDFÄLT I SYDÖSTRA ÖSTERGÖTLAND 2025	1
SAMMANFATTNING	4
INLEDNING.....	4
METODIK	5
Områdesbeskrivningar.....	5
Kvädöfjärdens naturreservat, 40 hektar, naturvårdsbränt 2015.....	6
Hästenäs naturreservat, 12 hektar, naturvårdsbränt 2014.....	7
Eftersök av insekter.....	9
RESULTAT OCH DISKUSSION	9
Intressanta insektsarter på äldre ved	12
Intressanta insektsarter på nydöd ved.....	15
Övriga slutsatser.....	15
LITTERATUR.....	16

Sammanfattning

Under två kortare besök i naturreservaten Kvädöfjärden (Åsvikelandet-Kvädö SE0230138) och Hästenäs kyrkskog (Hästenäs SE0230364) i maj och augusti 2025 inventerades framför allt vedlevande insekter genom direktsök. De undersökta områdena omfattade huvudsakligen hållmarkstallskog som naturvårdsbränts tio respektive elva år tidigare. Totalt hittades tolv rödlistade arter, varav en enda var gemensam. Områdenas olika artsammansättning är sannolikt till viss del beroende på att ena området ligger kustnära och det andra i inlandet. Av hotade arter hittades gulfläckig praktbagge i Kvädö och raggbock i Hästenäs, båda sparsamt, men på flera ställen inom områdena. Hästenäs har utan tvekan den mest skyddsvärda insektsfaunan och kan sägas vara ett område av nationell betydelse för artbevarande när det gäller insektsarter knutna till tallskog.

I områdena har branden kraftigt ökat mängden död ved från tidigare låga nivåer. Tyvärr har dock ofta större delen av de äldsta tallarna på de glesa hållmarkerna dödats direkt eller sekundärt av brandskador. Särskilt i Hästenäs pågår dessutom fortfarande ganska omfattande angrepp av granbarkborre. Det kan inte uteslutas att dessa späds på vid fortsatt naturvårdsbränning i reservatet. Sammantaget har dock sannolikt den upprepade naturvårdsbränningen i båda reservaten varit gynnsam för många annars starkt tillbakaträngda insektsarter. Man bör dock vara medveten om att störningsgynnade generalister även de gynnas av naturvårdsbränning, och att man riskerar missgynna de arter som inte gynnas av störningar. Denna risk ökar sannolikt i ett varmare klimat genom till exempel mer insektsangrepp på träd.

Inledning

Brand påverkar ett områdes mångfald såväl momentant som på mycket lång sikt. Det senare främst genom att påverka skogens struktur (till exempel trädslagsammansättning, öppenhet, död ved och markens humustjocklek). Ett ganska stort antal organismer, särskilt bland insekter och svampar, men även lavar och blomväxter, antas minska främst eller delvis på grund av avsaknad av brand i dagens skogar.

Naturvårdsbränning har kommit att bli en regelmässig skötselmetod i en stor del av landet för att restaurera skog till mer naturliga förhållanden och för att gynna hotade arter.

Brandens effekter på skogen och arter är i hög grad beroende av brandens förlopp. Såväl brandens intensitet (energiutveckling ovan mark, grovt indikerad av flamhöjden) som bränningsdjup i marken (långsam glödbland i förna och humus), varierar ofta stort. Dessutom varierar intensitet och bränningsdjup i hög grad oberoende av varandra, eftersom

de styrs av olika väderparametrar. Trädmortaliteten ökar med både ökad intensitet och bränningsdjup, vilket även trädens förmåga att föryngra sig efter brand kan sägas göra. Vilka insekter som hittar till ett brandfält och som lyckas etablera sig beror i hög grad på det omgivande landskapets sammansättning. Finns i högre grad naturskogar och andra brända områden i närheten så gynnar detta förekomsten av skyddsvärda arter efter brand.

Det finns förstås även risker ur naturvårdssynpunkt med brand. Uppenbara sådana är att äldre, skyddsvärda träd dör, samt att murken, död ved brinner upp. Dessa risker ökar med ökande naturvårdskvalité på skogen, och med ökande intensitet och bränningsdjup på branden. Det finns även en risk att barkborrar och en del andra insekter gynnas i sådan grad att de orsakar en förhöjd trädödlighet i både det brända beståndet och i den närmaste omgivningen. Detta gäller till exempel märgborrar på tall, granbarkborre och sextandad barkborre på gran, samt splintborrar på björk och ek. Inte sällan är det då de äldsta träden som är mest utsatta.

Mindre uppenbara risker med en störning som brand är att störningsgynnade generalister gynnas. Dessa konkurrerar då med mer skyddsvärda arter, och gör att de senare får svårare att etablera sig. Här kan valet av bränningsområde på olika sätt vara avgörande, även om kunskapen om effekter av konkurrens är högst ofullständiga. Sannolikt kan sådana effekter komma att öka i ett varmare klimat.

Metodik

Områdesbeskrivningar

Två ca tioåriga brandfält i vardera två naturreservat i sydöstra Östergötlands län är fokus vid denna inventering. I båda områdena har det fortsatt att naturvårdsbrännas andra delområden. De brända områdena domineras av hållmarkstallskog.

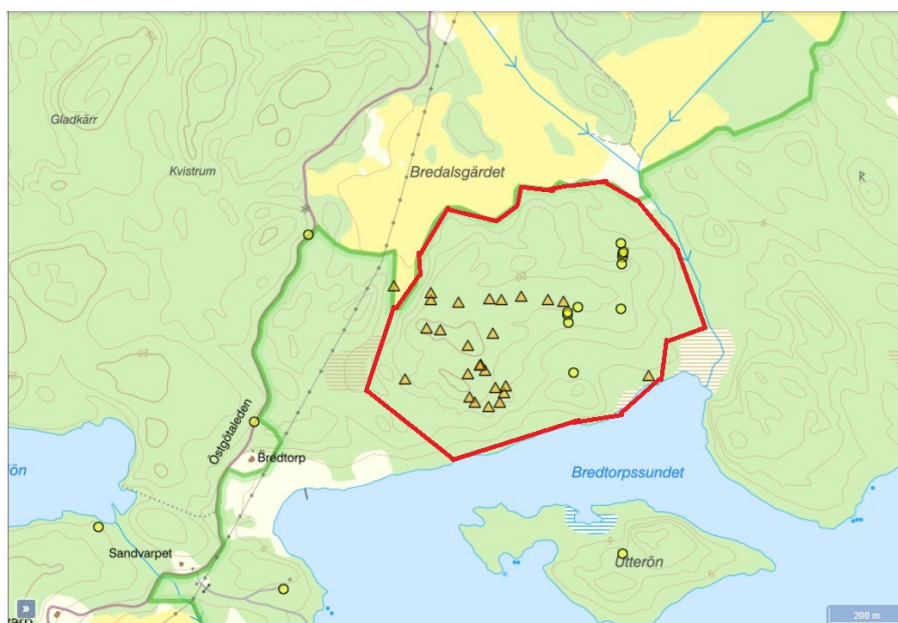

Karta 1 – De båda områdenas läge (grupper med orangea trianglar) i sydöstra Östergötlands län.

Kvädöfjärdens naturreservat, 40 hektar, naturvårdsbränt 2015

Reservatet är beläget ca 20 km syd/sydost om Valdemarsvik och som namnet antyder ett havsnära område (Karta 1). Det är 4577 hektar stort, varav 1267 hektar är land, och av denna areal är ca två tredjedelar mer eller mindre produktiva skogar. Kvädöfjärdens reservat gränsar direkt till flera andra reservat, särskilt söderut.

Naturvårdsbränningen 2015 gjordes i den nordvästra delen av Kvädöfjärdens reservat. Området domineras av hållmarkstallskog av olika ålder, med inslag av andra trädslag i friskare partier i lägre liggande delar. Före brand dominerades stora delar av yngre, ca 25–35-årig tallskog (Bild 1). I de magraste partierna på hållmarkerna samt i sydost ner mot vattnet finns äldre tallar. Mängden död ved innan brand verkar ha varit mycket sparsam, då väldigt lite kolad ved påträffades.

Karta 2 – Brandområdet från 2015 (röd linje). Gräns för naturreservat (grön linje). Trianglar = fynd 2025 (denna inventering); gula prickar = äldre fynd.

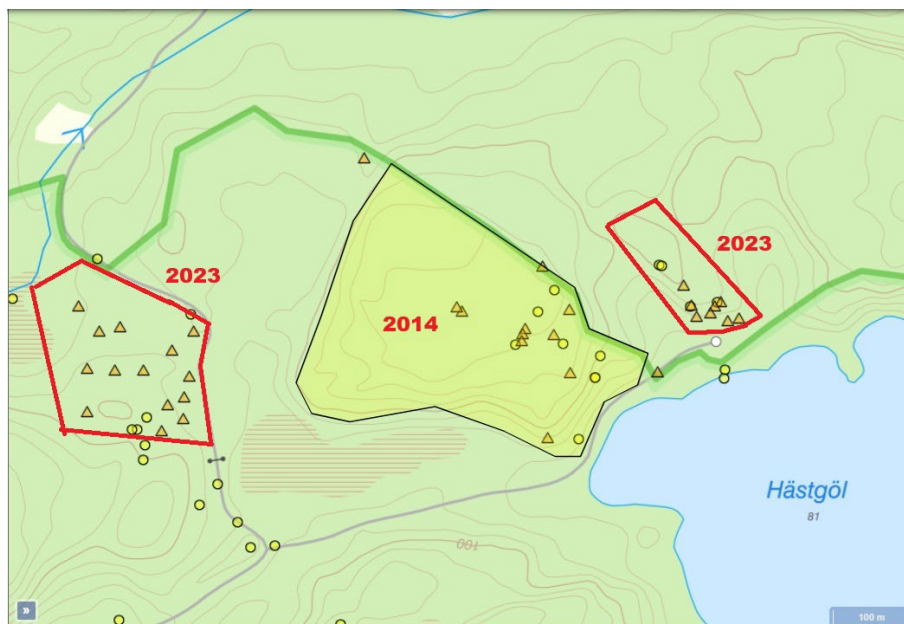

Bild 1 – Det naturvårdsbrända området i Kvädöfjärden domineras av yngre, självföryngrad tallskog på hållmarker. Inslag av äldre tallar finns här och där.

Hästenäs naturreservat, 12 hektar, naturvårdsbränt 2014

Reservatet är beläget ca 20 km nordost om Åtvidaberg på sjön Yxningens nordsida. Det är 698 ha stort, varav 459 hektar land (mestadels mer eller mindre produktiv skog). I området har det naturvårdsbränts flera gånger,

den första gången 2014, vilket är området som är fokus här. Detta område ligger i den centrala, norra kanten av reservatet (Karta 3). Dessutom undersöktes ett närliggande vildbränt område från 2023 strax utanför reservatet. Utöver detta gjorde Länsstyrelsen själva insamlingar av insekter med fällor under 2025 i ett område västerut som naturvårdsbrändes 2023 (Karta 3).

Karta 3 – 2014 års brandområde i mitten av bilden (gul polygon med svart kant). Brandområden från 2023 (röda linjer). Brandgränser är ungefärliga. Gränser för naturreservat (grön linje). Trianglar = fynd 2025; gula prickar = äldre fynd.

Bild 2 – Den äldre brännan i Hästenäs (naturvårdsbränd 2014) består av olikåldrig

hällmarktallskog som hade höga naturvärden redan innan branden. En stor del av de äldre tallarna har branddödats. I bakgrunden sjön Hästgöl i sydostlig riktning. Notera den rikliga föryngringen av främst vårtbjörk på brandfältet.

Eftersök av insekter

Framför allt gnagspår användes för att identifiera förekomster av insekter (Ehnström & Axelsson 2002). Att eftersöka gnagspår har både för- och nackdelar jämfört med andra metoder. En ganska god bild kan fås över hur vanliga vissa arter är eller har varit i området. Nackdelar kan till exempel vara att det kan vara svårt att säkert igenkänna vilken art det rör sig om. Även larver och vuxna insekter inne i veden och på vedlevande svampar eftersöktes. På färskare död ved undersöktes insektsfaunan mellan bark och ved. Då användes i allmänhet en vit platta (ca 38 x 50 cm) som löst material samlades upp på, för att sedan gås igenom direkt i fält. Denna metod användes i stället för sållning.

I någon mån noterades även andra naturvårdsintressanta arter än insekter, främst signalarter enligt Nitare (2019). Båda områdena besöks två gånger mellan 5–6 maj och 4–5 augusti 2025 vid vackert väder. Det andra besöket i Hästenäs blev dock ganska misslyckat på grund av kraftigt, kylande regn strax innan besök (tropisk natt hade prognosticerats av SMHI dagen innan).

Båda de brända områdena har omfattats av tidigare insektsinventeringar med fällor (Jansson 2016, Snäll 2016) varvid ett stort antal arter hittades och vars förekomst delvis diskuteras i denna rapport.

Resultat och diskussion

Totalt noterades 66 taxa, huvudsakligen skalbaggar och andra insekter (Tabell 1). Flest arter hittades i Kvädö, sannolikt för att något mer tid ägnades åt detta större område. Totalt hittades tolv rödlistade arter (sex i Kvädö och sju i Hästenäs), varav en enda var gemensam mellan områdena (grön aspvedbock). Av hotade arter hittades gulfläckig praktbagge i Kvädö och raggbock i Hästenäs, båda sparsamt, men på flera ställen inom respektive område.

Tabell 1. Antal fynd inlagda på Artportalen 2025. Negativ obs = riktade eftersök utan fynd. Obs = noterad, men ej rapporterad. RL2020 (SLU, Artadatabanken 2020); NT = nära hotad; VU = sårbar.

Artnamn	Vetenskapliga namn	RL2020	Kvädö	Hästenäs	Tot.
SKALBAGGAR					
Envis trägnagare	<i>Hadrobregmus pertinax</i>			1	1
Timmertickgnagare	<i>Stagetus borealis</i>	NT	1		1
Aspgrenspraktbagge	<i>Agrilus suvorovi</i>		1		1
Blompraktbagge	<i>Anthaxia morio</i>		1	1	2
	<i>Buprestis</i>		5	4	9
Gulfläckig praktbagge	<i>Buprestis novemmaculata</i>	VU	2		2
Åttafläckig praktbagge	<i>Buprestis octoguttata</i>		1	1	2
Sotpraktbagge	<i>Melanophila acuminata</i>		1	2	3
Blå praktbagge	<i>Phaenops cyanea</i>		1	2	3
Större timmerman	<i>Acanthocinus aedelis</i>		obs	obs	
Mindre timmerman	<i>Acanthocinus griseus</i>	NT		2	2
Gråbandad getingbock	<i>Xylotrechus rusticus</i>		obs	obs	
Tallbock	<i>Monochamus sutor</i>		3		3
Grön aspvedbock	<i>Saperda perforata</i>	NT	2	3	5
Gulröd blombock	<i>Stictoleptura rubra</i>		2		2
Barrträdlöpare	<i>Rhagium inquisitor</i>		1	obs	1
Raggbock	<i>Tragosoma depsarium</i>	VU	neg obs	5	5
Brun barkbock	<i>Arhopalus rusticus</i>		1	obs	1
	<i>Aplocnemus impressus</i>		1		1
Vanlig flatbagge	<i>Peltis ferruginea</i>		1	1	2
Skrovlig flatbagge	<i>Calitys scabra</i>	NT	neg obs	1	1
Barrvedvivel	<i>Rhyncolus sculpturatus</i>		1		1
Hårig dvärgborre	<i>Crypturgus hispidulus</i>		obs		1
Tvåtandad barkborre	<i>Pityogenes bidentatus</i>		obs		1

Inventering av insekter på två äldre brandfält i sydöstra Östergötland 2025

Artnamn	Vetenskapliga namn	RL2020	Kvädö	Hästenäs	Tot.
Skarptandad barkborre?	<i>Ips acuminatus</i>	NT	1		1
Granbarkborre	<i>Ips typographus</i>		obs	1	1
Björksplintborre	<i>Scolytus ratzeburgii</i>		obs	1	1
Mindre mörghborre	<i>Tomicus minor</i>		7	5	12
Större mörghborre	<i>Tomicus piniperda</i>		1	obs	1
Bandrödbeck	<i>Ampedus balteatus</i>		1	1	2
Tallrödbeck	<i>Ampedus sanguineus</i>		2	1	3
Smalstumpbagge	<i>Paromalus parallelepipedus</i>		1	1	2
	<i>Phloeopora corticalis</i>		1		1
	<i>Cis punctulatus</i>		1		1
	<i>Nudobius lentus</i>		obs		
	<i>Glischrochilus quadripunctatus</i>			obs	
	<i>Cis punctulatus</i>		1		1
Yxbagge	<i>Serropalpus barbatus</i>		1		1
Gulgrön blombagge	<i>Chrysanthia geniculata</i>		1		1
	<i>Pytho depressus</i>		2		2
Brokig svampsvartbagge	<i>Diaperis boleti</i>		2	1	3
Mörksömmad barksvartbagge	<i>Corticeus suturalis</i>	NT		1	1
	<i>Uloma rufa</i>	NT		1	1
ÖVRIGA INSEKTER					
	<i>Tanyptera atrata</i>		1		1
Ljus vedstrit	<i>Cixidia lapponica</i>			1	1
Mörk vedstrit	<i>Cixidia confinis</i>		1	1	2
Skogsjordmyra	<i>Lasius platythorax</i>		obs	obs	
Strandvägstekel	<i>Anoplius concinnus</i>		1		1
Malmsteklar	<i>Chalcidoidea</i>		1		1
	<i>Echthrus reluctator</i>		1		1

Artnamn	Vetenskapliga namn	RL2020	Kvädö	Hästenäs	Tot.
	<i>Odontocolon dentipes</i>		1		1
Svampfly	<i>Parascotia fuliginaria</i>		1		1
Äkta malar	<i>Tineidae</i>		1		1
Bred trollslända	<i>Libellula depressa</i>		1		1
Fyrfläckad trollslända	<i>Libellula quadrimaculata</i>		1		1
	<i>Phaeostigma notata</i>		1		1
Rutklokrypare	<i>Chernes cimicoides</i>		1		1
ÖVRIGA ORGANISMER					
Spillkråka	<i>Dryocopus martius</i>	NT		1	1
Skogsek	<i>Quercus robur</i>		obs	1	1
Rävticka	<i>Inocutis rheades</i>			1	1
Luktticka	<i>Osmoporus odoratus</i>			1	1
Tallticka	<i>Porodaedalea pini</i>	NT	1		1
Violtagging	<i>Trichaptum fuscoviolaceum</i>		3	obs	3
Gråporing	<i>Cinereomyces lindbladii</i>		1		1
Grovticka	<i>Phaeolus schweinitzii</i>		1		1
Kandelabersvamp	<i>Artomyces pyxidatus</i>	NT	2		2
Antal taxa			57	34	66
Antal rödlistade arter			6	7	12

Intressanta insektsarter på äldre ved

I Kvädö var det intressantaste fyndet utan tvekan gulfläckig praktbagge, en av sex arter som är upptagen i ett åtgärdsprogram för hotade arter på äldre tallved (Wikars 2014). Fyndet är det nordligaste i modern tid och hittills det enda i modern tid i Östergötlands län. Intressant så finns ett par sentida fynd (2020 respektive 2023) några mil söderut i norra Kalmars län. Sannolikt är fyndet ett resultat av en sentida återkolonisering av Östergötland. Arten är känd att vara starkt gynnad av bränd skog, och den har kända förekomster på både färsk och äldre brandfält. Arten gynnas dessutom av varma förhållanden, och är i likhet med många andra praktbaggar med största sannolikhet gynnad av

pågående uppvärmning. En stor del av förekomsterna utgörs av kustnära lokaler.

Fyndet gjordes i form av kläckhål och en larv som kunde identifieras utifrån Palm (1962) (Bild 3). En liknande förekomst med samma typ av kläckhål i en skadad, levande tall hittades i området, men där ingen larv kunde hittas, tillhör med stor sannolikhet samma art.

Bild 3 – Kläckhål och en nästan fullvuxen larv (20 mm) av gulfläckig praktbagge påträffades i en äldre, stående död tall i kanten av en stor stamskada riktad mot söder. Trädet har sannolikt dött långsamt efter branden. Stamskadan är troligen inte ett brandljud utan en körskada sedan senaste avverkningen skedde i området.

Hästenäs naturreservat har visat sig vara mycket intressant för tallinsekter. Här kunde nu två arter inom åtgärdsprogrammet för skalbaggar på äldre tallved hittas, nämligen raggbock och skrovlig flatbagge. Båda arterna är kända sedan tidigare i området (data Artportalen). Tidigare undersökningar har visat att dessa två arter missgynnas av kustnära lägen och därmed främst finns i områden med ett mer kontinentalt klimat (Wikars 2014). Raggbocken var spridd i det brända området i Hästenäs, och kunde även påträffas utanför området. Populationen var dock gles. Tydligt är att den missgynnas av att veden

snabbt rötas av brunrötesvampar som klibbticka och timmerticka, samt när veden koloniserats av skogsjordmyra.

Bild 4 – Tallåga med ett enda kläckhål av raggböck, sannolikt från 2024 (de mindre kläckhålen är från praktbaggar av släktet Buprestis) samt en nästan fullvuxen larv en bit in i en annan tallåga i maj vid Hästenäs. Larven igenkänns bland annat på att huvudkapselns svartfärgade framkant har ett par breda taggar.

I en tallåga med timmerticka i Hästenäs hittades ett enda exemplar av skrovlig flatbagge (Bild 5). Denna och flera andra insektsarter hittades på tallågor med timmerticka i både Kvädö och Hästenäs. I Kvädö hittades sannolika kläckhål av den rödlistade skalbaggen timmertickgnagare, där den tidigare hittats i fällmaterial. Ljus vedstrit hittades i Hästenäs (Bild 5), en annars ovanlig art som även den hittas i anslutning till timmerticka. Dess släkting mörk vedstrit är något allmännare (Bild 5).

Bild 5 – Bränd tallåga med timmerticka i Kvädö med sannolika kläckhål av timmerticksnagare. Såväl timmer- som citronticka är betydligt vanligare på kolad än okolad ved. Uppe till höger skrovlig flatbagge i anslutning till timmerticka i Hästenäs. Nederst två imago av ljus vedstrit (vänster) och en larv av mörk vedstrit (höger) i samma tallåga i Hästenäs.

Intressanta insektsarter på nydöd ved

Av övriga arter i Kvädö bör ett eventuellt fynd av skarptandad barkborre nämnas (ej säkert bestämt gnag). Denna går i likhet med mindre mörkborre under barken på nydöd tallved, och inympar särskilda blånadssvampar i veden, vilken äts av larverna. Båda dessa barkborrar verkar föredra gamla, långsamvuxna tallar, vilket är särskilt tydligt hos skarptandad barkborre, som gärna går på gamla grova grenar med tunn bark. Även för mindre mörkborre som var sparsamt förekommande i båda områdena, märks en tydlig preferens för äldre tallar. Mindre mörkborre är dessutom tydligt gynnad av en mer naturlig dynamik i tallskogen, där enskilda tallar successivt självgallras. Normalt gynnas den efter brand genom det successiva avdöende som sker efter brand (ibland i upp till tio år efter brand), men någon sådan gynnsam effekt kunde inte ses i något av de båda områdena. Möjligen beror detta på att konkurrerande arter som gynnas av skogsbruk (främst större mörkborre) är allmän i omgivande landskap. Färsk gnagspår av större mörkborre var vanliga i båda områdena.

Övriga slutsatser

I områdena har branden kraftigt ökat mängden död ved från tidigare låga nivåer. Tyvärr har dock ofta större delen av de äldsta tallarna på de glesa

hällmarkerna dödats direkt eller sekundärt av brandskador. Särskilt i Hästenäs pågår dessutom fortfarande ganska omfattande angrepp av granbarkborre. Det kan inte uteslutas att dessa späds på vid fortsatt naturvårdsbränning i reservatet. Sammantaget har dock sannolikt den upprepade naturvårdsbränningen i båda reservaten varit gynnsam för många annars starkt tillbakaträngda insektsarter. Man bör dock vara medveten om att störningsgynnade generalister även de gynnas av naturvårdsbränning, och att man riskerar missgynna de arter som inte gynnas av störningar. Kunskapen om i vilken grad denna typ av trivialisering är ett problem efter naturvårdsbränning är dock tyvärr mycket bristfällig. Rimligen ökar dock denna risk i ett varmare klimat till exempel genom mer insektsangrepp på träd.

Litteratur

Burgman, M. 2014. Hästenäs – ingen döbränna! Uppföljning Naturvårdsbranden Hästgöl, Hästenäs 29/5 2014. Opubl. rapport i Word. Länsstyrelsen Östergötlands län.

Ehnström, B. & Axelsson, R. 2004. Insektsnag i bark och ved. SLU, ArtDatabanken, Uppsala.

Jansson, N. 2016. Insektsinventering vid naturvårdsbrännan i Hästenäs naturreservat 2015. En inventering utförd av Sven Lennartsson, Mjölby, på uppdrag från Länsstyrelsen Östergötland. Opubl. rapport pdf. Länsstyrelsen Östergötlands län.

Johansson, M. 2016. Direktuppföljning av naturvårdsbränningen 2015-08-14 i Kvädöfjärdens naturreservat, Valdemarsvik kommun, Natura 2000-område Åsvikelandet-Kvädö/SE0230138. Opubl. rapport i Word. Dnr: 512-12090-2016. Länsstyrelsen Östergötlands län.

Nitare, J. 2019. Skyddsvärd skog. Naturvårdsarter och andra kriterier för naturvärdesbedömning. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Palm, T. 1962. Zur Kenntnis der früheren Entwicklungsstadien schwedischer Käfer 2. Buprestiden-Larven, die in Bäumen leben. Opuscula Entomologica 27: 65 – 78.

Pettersson, R.B. 2013. Åtgärdsprogram för skalbaggar på nyligen död tall. Naturvårdsverket, Stockholm, Rapport 6599.

SLU, Artdatabanken 2020. Rödlistade arter i Sverige 2020. SLU, Uppsala.

Snäll, S. 2016. Inventering av skalbaggar på naturvårdsbrända områden inom Ämtö och Kvädöfjärdens naturreservat. Opubl. rapport pdf. Länsstyrelsen Östergötlands län.

Wikars, L.-O. 2015. Åtgärdsprogram för bevarande av skalbaggar på äldre död tallved 2014–2018. Naturvårdsverket. Rapport 6629.

<https://www.naturvardsverket.se/publikationer/6600/atgardsprogram-skalbaggar-aldre-dod-tallved/>

Wikars, L.-O. 2020. Insekter i två äldre naturvårdsbrännor i naturreservaten Kärnskogsmossen och Fjällmossen i Östergötlands län. Opubl. rapport i Word. Länsstyrelsen Östergötlands län.

Co-founded by the
European Union

Ansvar för innehållet ligger hos Länsstyrelsen Östergötland och återspeglar inte Europeiska unionens officiella hållning.

The responsibility for the content lies with the County Administrative Board of Östergötland and does not reflect the official position of the European Union.